

ויש סוברים שאפילו לא אמר 'בכל מקום שתרצה תנוח' חייב, שהרי זה ככותב 'שם' מ'שמעון' (ערמב"ם שבת יג, כא, רשב"א ומאירי שבת צו: - דלא כפרש"י תוס' ור"ח שם). ע"ע פרטים נוספים בשבת צו. ב. נתכוון שתיים ונמצאו ארבע - לדברי כמה ראשונים (תוס', רשב"א, רי"ד שבת ק), הדבר תלוי במחלוקת אביי ורבא בשבת עג.

ג. חיוב גלות לרוצח הוא דוקא כשהיתה לו ידיעה ושגג (בשגגה), הלכך אם לא הכיר באבן המונחת בחיקו ועמד ונפלה - פטור. הכיר בה ושכחה - חייב.

ואולם בשאר שגגות אין צריך ידיעה בתחילה, כגון באוכל חלב בשוגג. רק כאן דרשו כן מפני שנכתבו בפרשה שגגות הרבה (תוס').

נתכוין לזרוק שתיים וזרק ארבע, או ארבע ושמונה, מיעטו מאשר לא צדה - פרט לזה. ופרש"י בלשון אחת: אינו בתורת וכי יזיד אלא בתורת גלות (וכן נקט רבי יצחק בר"ש, באו"ז). לשון אחרת: נתמעט מגלות, שהרי זה צדה ונתכוון לזרוק. וכן דעת ר"ח רמב"ם וראב"ד, לפי שהוא קרוב למזיד ואינו מתכפר בגלות. כתב בנמוקי יוסף: זה שפטור מגלות [כלשון אחרונה ברש"י], דוקא במקום שרבים מצויים שם, ואפילו הוא לא ידע על כך, אבל במקום שאין הרבים מצויים - גולה.

ד. הוציא עין עבדו או שנו באחת מהשגגות האמורות - יצא לחרות. רשב"ג אומר ושחתה - עד שיתכוון לשחתה.

אם לא נתכוון לעין וגם נתכוון לטובתו של עבד, כגון הושיט ידו במעי שפחה וסימא עובר שבמעיה - פטור אפילו לחכמים, אבל אם נתכוון לעין אע"פ שנתכוון לטובתו, או נתכוון לטובתו אע"פ שלא נתכוון לעין - לא (תוס' עפ"י קדושין כד. והראב"ד פירש בדרך אחרת, ולדבריו אין מקור לחלק בכך).

ויש אומרים שלפי האמת גם לחכמים אם לא נתכוין כלל לאבר - אינו יוצא לחרות, וכמשמעות הסוגיא בקדושין (עפ"י כסף משנה הל' עבדים ה, יא דעת הרמב"ם). אך באור זרוע משמע שמבואר בסוגיא, שיצא לחרות לדעת חכמים.

דפים כו - כז

דין זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל - נתבאר לעיל יז.

נז. מה הדין במקרים דלהלן?

א. זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים, ובא אחר או הוא עצמו וסילקן.

ב. זרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקבלו בסייף.

ג. בא שור וקיבלו בקרניו.

ד. נפל מראש הגג ונתקע באשה.

ה. נפל מראש הגג ברוח והזיק ובייש.

ו. הניח גחלת על לבו של חברו, ומת.

ז. על בגדו של חברו בפניו, ונשרף.

ח. על עבדו ושורו של חברו.

- א. אמר רבה: זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים או כסתות. בא אחר וסלקם, או קדם הוא וסלקם – פטור. שהרי בזמן ההשלכה 'פסקו חציו' שהרי אין סופו לישבר.
- א. הרי"ף כתב שתלוי הדבר בנידון דינא דגרמי, ורבה לטעמו שאינו דין דינא דגרמי אבל להלכה דנים דינא דגרמי וחייב (וכן דעת הרמב"ן בקונטרס דינא דגרמי, והר"ן בסנהדרין עז: וכתב הנמו"י שכן הסכימו המפרשים).
- ודעת הרבה ראשונים (רש"י תוס' ר"י בר"ש בה"ג ראב"ד העיטור הרשב"א רבנו יהונתן המאירי הרא"ש רבנו ירוחם ורי"א^ז) שנטילת הכרים היא גרמא בניזקין כיון שלא עשה מעשה בגוף הדבר הניזק. [ודעת הרי"א^ז שכל גרמא חייב בתורת קנס].
- ולדעת הרמב"ם (חובל ומזיק ז) שניהם חייבים. ואם אחד מהם בעל הכלי – השני חייב. יש הסוברים בדעתו שהזורק הראשון נחשב 'גרמי', ויש מפרשים לפי שסובר גרמא בניזקין חייב (ע' שלטי הגבורים פ"ו; ש"ך שפ"ד תיח"ד ובשו"ת מהר"ם אלשיך קלד).
- ב. מפשט לשון התוס' להלן (לג. ד"ה והוציא) נראה שבמקום שיש לו להעלות על הדעת שיסלקו את הכרים – חייב. ואולם החזו"א (ב"א) נקט שלעולם פטור, שאין זה כ'רוח מצויה' שהרי המסלק הוא בר בחירה. וכן אם הוא בעצמו תכנן מראש לסלק – פטור. ויש מי שכתב שאם ידע שאחר עלול לסלק – חייב (עפ"י עמוד הימיני. וע' 'מעשה וגרמא בהלכה').
- ג. ברשב"א (לג.) מבואר שדינו של רבה אינו מוסכם, אבל הלכה כמותו.
- ד. זרק כלי והיו תחתיו כרים, ובא אחר והניח אבן על גבם ונחבט הכלי על האבן ונשבר – חייב המניח (רי"א^ז בשם זקנו הרי"ד).
- ב-ג. אמר רבה: זרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקבלו בסייף – מחלוקת רבי יהודה בן בתירא וחכמים, האם פטור מפני שאין כאן הכאת 'כל הנפש' (כל נפש אדם), או חייב מפני שקירב את מיתתו. בא שור וקבלו בקרניו – מחלוקת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא וחכמים, האם תשלומי כופר דמי מזיק או דמי ניזק (והרי אין לניזק דמים באותה שעה. רש"י).
- א. רבנו חננאל מפרש להפך מפרש"י, שאם כופר דמי ניזק – חייב בעל השור, שהרי שורו הרג. ואם דמי מזיק כלומר שכאילו הוא בעצמו הרג ורחמנא חס עליו לשלם כופר, וכאן שאפילו הוא עצמו לא היה חייב [לחכמים], אינו משלם כופר על הריגת שורו. והמאירי פירש שלפי שניהם פטור, למ"ד דמי ניזק – לפי שאין לו דמים. ולמ"ד דמי מזיק – לפי שאין צריך כפרה.
- ב. יש סוברים שלפי הצד שהולכים 'בתר מעיקרא' (ע' לעיל ז) הזורק יש לו להתחייב, והשני פטור לדברי הכל (עפ"י רמב"ן. ואין כן דעת שאר ראשונים – ע' נחלת חוד יז: אבן האול ב, יד).
- ד. אמר רבה: נפל מראש הגג ברוח מצויה ונתקע באשה – חייב בארבעה דברים (שהוא קרוב למזיד), אבל בתשלומי בושת פטור שהרי לא נתכוון לכך. [ביבמתו לא קנה, שלא נתכוון לביאה. ואין זה דומה לשוגג שנתחלפה באחרת ונתכוון לשם ביאה. רש"י]. מסתבר שדוקא כשהיתה שם האשה למטה, שאז הוא פושע. אבל בלאו הכי פטור (רשב"א. כנראה הכוונה שהיתה למטה כשעלה והיה לו להימנע, או שראה אותה כשהיה למעלה).
- ה. אמר רבה: נפל מראש הגג ברוח שאינה מצויה והזיק ובייש – חייב על הניזק ופטור בארבעה דברים (ואין זה בגדר אונס גמור. נמו"י).

נפל ברוח סערה שאינה מצויה לגמרי – יש מחייבים בנזק אפילו באונס גמור כנ"ל (רמב"ן ב"מ פב). ויש פוסקים (עב"ח שעה בדעת הטור). ויש שפוטרים בכל רוח שאינה מצויה ולא אמרו שחייב אלא אם היה יכול גם ברוח מצויה (לה"מ חובל א, יב בדעת הטור).
 ברוח מצויה – חייב בארבעה דברים ופטור על הבושת. ואם נתהפך (עליו לאחר שהתחיל ליפול, להנאתו) – חייב אף על הבושת, כדין נתכוון להזיק אעפ"י שלא נתכוון לבייש (ושלחה ידה והחזיקה במקושי – לרבות).

א. החיוב במתהפך הוא גם כשנפל באונס (ערמב"ם א, יב לענין רוח שאינה מצויה. ומסתבר שאפילו הפילוהו אחרים באונס גמור. ע' מנח"ש).

ב. נתכוין להזיקו במקום שאינו נראה, שאין שם בושת, והזיקו במקום הנראה – חייב בתשלומי בושת, שהרי נתכוין להזיק (ראב"ד. ועתוס' כתובות סה סע"ב שיש בושת אף במקום שאינו נראה).

ח-ו. אמר רבה: הניח גחלת על לבו של חברו ומת – פטור (שהיה לזה לסלקה, שאין דרך העולם למסור נפשם למיתה כדי לחייב אחרים – הלכך הוא שהפסיד לעצמו (נמו"י). ואפילו התרו את המניח וקיבל עליו התראה. רא"ש).

לא היה יכול להסיר מעצמו אלא אחרים שהיו שם יכלו לעשות כן ולא עשו – נראה שהמניח רוצח גמור (כן צדד במנח"ש. ע"ש).

על בגדו ונשרף – חייב [כדין] קרע כסותי, שבר כדי – חייב, כל שלא אמר לו 'על מנת לפטור'.
 נסתפק רבה בשהניח על עבדו. וכן נסתפק על שורו. ופשט שהעבד כגופו והשור כממונו.

א. יש אומרים שלא פטרו בעבד אלא אם רבו אצלו ובידו להסירה אבל אם לא היה אצלו – חייב, שאין ביד העבד למחול על גופו (הובאה דעה זו במלחמות ה' להרמב"ן).

ב. התוס' פירשו במניח על עבד כפות ורבו עומד אצלו, והזוק העבד ולא מת [משמע שאם מת – חייב, וכן נקט הנמו"י כדבר פשוט. וכ"כ המאירי. ואילו ברא"ש משמע לפום ריהטא שפטור. וצ"ב].

וכן שור כפות ובעליו עומד שם ואינו חושש להסירו. אבל בשאינו כפות – פטור, שיש דעת בשור להסירו. ויש חולקים (ע' נמו"י. וכתב שה"ה עבד קטן שאין בו דעת. וערמ"א תי"ח וש"פ).

פרק שלישי; דף כז

נח. המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בו ושברו – האם השובר חייב או פטור? ומה הדין כשהזוק בו?

המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בו ושברו – פטור. כך שנו במשנתנו. רב העמידה בממלא רשות הרבים כולה חביות. ולפי זה הוא הדין אפילו שבר בלא שנתקל פטור (רב זביד בשם רבא). ושמואל העמיד באפילה, ורבי יוחנן – בקרן זוית, אבל בלאו הכי – חייב [וכן עשה שמואל מעשה בנהרדעא], שהרי אדם צריך לעיין בהליכתו.

ובמערכא אמרו בשם עולא (אלעאי) שטעם הפטור הוא לפי שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים. ואולם באופן שהדרך להניח שם כדים, כגון בקרן זוית הסמוכה לבית הבד – לדברי הכל חייב המזיק, שצריך ההולך להיזהר. (כן העמיד רב פפא את הוראת רבא (רבה) שחייב לשלם).

אם הזוק בה אדם – בעל הכד חייב בנזקו. ודוקא נתקל, אבל שבר בכוונה, אעפ"י שהלה מילא רשות הרבים כולה חביות – פטור, שהשובר הזיק את עצמו (ר"ז בשם רבא).

- א. הרי"ף והאו"ז והרי"ד פסקו שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים, ואם נתקל והזיק – פטור. ולא רק ברשות הרבים עצמה אלא גם במקום צדדי, כל שאין רשות להניח שם כלים (ע' נמו"י). אבל שבר בידים – חייב, שיש לו מקום לעבור (נמו"י). ויש פוטרם (ע' להלן). ובעל העיטור ורי"ז פסקו שהנתקל חייב, מלבד באפילה או בקרן זוית או בממלא רשות הרבים כולה חביות (וע"ע בפסקי ריא"ז ה"ה. וצ"ע ביש"ש סוף אות ח). נתקל והזיק – התוס' ועוד ראשונים נקטו שבעל הכד חייב. [ויש אומרים אעפ"י שהיה רשות להניח הכד שם כדי לפוש וכד'. ע' במאירי ורבנו יהונתן]. ואילו הרי"ד והרי"ז נקטו שאין בעל הכד חייב מלבד אם הלה נתקל באפילה או בקרן זוית – שהניזק פשע בעצמו שלא עיין בדרך הליכתו.
- ב. בממלא רשות הרבים כולה חביות – משבר הלה בידים ופטור. אך אם השובר הוזק – בעל החביות פטור (הג"א, ריא"ז וש"פ).
- ג. מדברי הראב"ד בחדושו משמע שאף רב ושמואל מודים שאם היה טרוד בהליכתו בנשיאת משא או בהנהגת בהמה – ונתקל ושביר פטור, למאן דאמר 'נתקל אנוס הוא'. (והוצרכו להעמיד באופנים מיוחדים, כדי לפרש המשנה גם למ"ד 'נתקל פושע'. וע' בר"י מלוניל כט: סברא הפכית, שכשנושא משא יש לו ליהרר יותר).
- ד. מבואר במאירי ובפירוש רבנו יהונתן שאעפ"י שיש רשות להניח את הכד כדי לפוש מעט – הנתקל פטור. [וכשהניח דברים שלא ברשות כגון בממלא רה"ר, משמע מרבנו יהונתן שלשאר אמוראים מלבד רב, אף המשבר בידים פטור, משום שכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. ובשאר"ר אין נראה כן].
- ה. במקום שהדרך להניח כגון קרנא דעצרי, כתב מהרש"ל שאף באפילה ובקרן זוית חייב השובר, אך לא בממלא את כל השטח חביות. (כן פירש דעת רי"ף ורא"ש. ומבואר מדבריו שלשמואל וריו"ח פטור אלא אין הלכה כמותם. וצ"ע). ואילו הרמב"ם (יגו, וטושו"ע (תיב, ב) פסקו שאפילו הוזקו אחרים באפלה – חייב בעל הכד.

נט. המוכר לחברו 'חבית', האם יכול ליתן לו 'כד'?

- המוכר לחברו 'כד' או 'חבית'; במקום שמבחינים בהם בשמותם, חייב ליתן בדיוק כפי מה שאמר. במקום שהרוב קוראים לכד 'כד' ולחבית 'חבית' ומיעוט קוראים לכד 'חבית' ולחבית 'כד' – יכול המוכר ליתן לו כד בטענה שהוא מן המיעוט שקוראים כן – שאין הולכים בממון אחר הרוב.
- א. פירשו בתוס' שאפילו לרב שאמר במוכר שור לחברו ונמצא נגחן שהולכים אחר הרוב [הקונים לחרישה] והרי זה מקח טעות, כאן מודה שיכול לומר יודע אני בעצמי שמן המיעוט אני וכן נקט מהרש"ל. וכ"כ הראב"ד מנימוק שונה).
- ולפי פירוש אחד בתוס' י"ל שלרב הולכים כאן אחר הרוב, ורק אם הדמים מסייעים את המוחזק, אין הולכים.
- כשהרוב ידוע ומפורסם – הולכים אחריו ואין חוששים למיעוט – דמיעוט (יש"ש).
- ב. התוס' צדדו שאם יש ראייה מהדמים – הדמים מודיעים אפילו להוציא מן המוחזק. ואולם אם ראיית הדמים מנוגדת לרוב ולחזקה – משמע בתוס' שאין הדמים מודיעים. ויש סוברים שאין הדמים מודיעים להוציא מהמוחזק (ע' הג"א; נמו"י). ויש אומרים שבהפרש קטן אין הדמים מודיעים (ע' במאירי ויש"ש).
- ג. מבואר בראשונים שכן הדין כשהלוקח מוחזק, יכול לומר לא אתן דמים עד שתביא לי חבית.